

ПРОЦЕСИ НЕОДІАЛЕКТИЗАЦІЇ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ПРОЗІ БУКОВИНИ

У статті розглянуто проблему розширення функційно-стильової парадигми сучасної української літературної мови, що зумовлює адаптацію діалектизмів у загальноживаному літературному стандарті, уможливорює обігрування різних форм національної мови для досягнення художньо-естетичного ефекту в прозовому тексті, а також уяскравлення естетичного потенціалу територіальних відмін національної мови, аксіологічний зміст яких виявляємо лише на тлі стандартних літературних форм і висловів.

Ключові слова: *письменник Буковини, літературна мова, діалектизм, тематична група, естетичний потенціал, стилістичні функції.*

Лім. 15.

Olena KULBABSKA,

Doctor of Philological Sciences, Professor, Head of Department of Modern Ukrainian language of Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University (Ukraine, Chernivtsi) olena.k@i.ua

MODERN PROCESS OF FOCUSING ON THE DIALECTS IN THE CONTEMPORARY UKRAINIAN PROSE OF BUKOVYNA

The purpose of the article is to investigate lexical-semantic and functional-stylistic features of dialecticisms in the last lifetime collection of novels and short stories of the Bukovinian writer Volodymyr Mykhailovskiy "The Melody of White Sorrow" (2013), which verbalizes the elements of national and ethnic linguistic consciousness of the representatives of modern Western Ukraine, that is the prototypes of the native speakers of Bukovinian, Pokuttian, Hutsulian patois. The realization of the aim led to the solving a number of the tasks: 1) to summarize the views of researchers on the concept of "the language of the writer of Bukovyna"; 2) to investigate individual author's peculiarity of the usage of areal marked words in the prosaic works of Volodymyr Mykhailovskiy; 3) to analyze stylistic functions of dialecticism as a means of speech styling. The conclusions of scientific research ascertain that ethnically marked units are a powerful component of the prose style of Volodymyr Mykhailovskiy, without which it is impossible to create a sense of presence in the typical language environment, to structure the aesthetic samples of dialogues, to reveal the colouring of a particular area etc. These units are introduced in narrative contexts in different ways: firstly, as correlative elements: the language of the author (mainly common

language equivalent) – the language of the personage (dialecticism); secondly, as paginal author's interpretations of “non-dictionary dialecticisms” (not present in the regional dictionaries), facilitating the perception of literary works to the readers who are not the native speakers of the patois of Western Ukrainian dialect.

The analysis of dialectisms proved a new wave of the usage of Western Ukrainian lexicon in the literary narration, which increases the interest in the prose language of Bukovinian writers not only in terms of ornamental use of ethnographisms and dialecticisms, but also concerning the accentuation of “own” against the background of globalization effects processes on language and the spread of the elements of subcultures in it. The research depicts the expansion of functional-style paradigm of literary language, which stipulates the adaptation of dialecticisms in commonly used literary standards; it also reveals the process of so called “neodialectisation” (a reliable orientation on dialects by P. Hrytsenko) in the literary prose in the beginning of XXI century on the territory of Bukovyna.

There is no doubt in the priority of further investigation of the lexis of modern Ukrainian writers of Bukovyna, in particular, its vocabulary, idiomacity, syntax, thematic basis, that correlates with ideological and aesthetic sense of the prose and generalize day-to-day consciousness of the population of Western Ukraine in the beginning of XXI century.

Key words: the writer Bukovyna, literary language, dialecticism, thematic groups, the aesthetic potential, stylistic functions.

Ref. 15

Елена КУЛЬБАБСКАЯ,

доктор филологических наук, профессор, заведующий кафедрой
современного украинского языка Черновицкого национального
университета имени Юрия Федьковича (Украина, Черновцы) olena.k@i.ua

ПРОЦЕССЫ НЕОДИАЛЕКТИЗАЦИИ В СОВРЕМЕННОЙ УКРАИНСКОЙ ПРОЗЕ БУКОВИНЫ

В статье рассмотрена проблема расширения функционально-стилистической парадигмы современного украинского литературного языка, что обуславливает адаптацию диалектизмов в общеупотребительном литературном стандарте, обеспечивает обыгрывание различных форм национального языка для достижения художественно-эстетического эффекта в прозаическом тексте, а также выявляет эстетический потенциал территориальных видоизменений национального языка, аксиологическое содержание которых устанавливаем только на фоне стандартных литературных форм и высказываний.

Ключевые слова: писатель Буковины, литературный язык, диалектизм, тематическая группа, эстетический потенциал, стилистические функции.

Лит. 15.

Постановка проблеми. Сучасне розуміння культури української мови полягає не лише в певних правилах дотримання літературного стандарту, а й у володінні механізмом зіставлення, обігрування різних форм національної мови для досягнення художньо-естетичного ефекту, уяскравлення стилістичного потенціалу територіальних відмін національної мови, аксіологічний зміст яких виявляємо лише на тлі стандартних літературних форм і висловів. Більшість уснорозмовних елементів нині стали літературною нормою, а компоненти розмовно-побутового стилю – засобом творення своєрідного живомовного колориту в художній мові, засобом стилізації усномовних структур у системі тексту, що засвідчують праці українських мовознавців С. Бирик, І. Білодіда, В. Ващенко, В. Грещука, С. Єрмоленко, М. Жовтобрюха, Л. Мацько, В. Русанівського, Н. Сологуб, О. Ожигової, Т. Ткаченко, М. Цуркан, І. Чередниченка та ін.

У цьому аспекті особливо *актуальним* постає необхідність поглибленого теоретичного аналізу проблемних питань комунікативної стилістики і практичного дослідження етномаркованих засобів у мові сучасних українських письменників того чи того регіону, а також установа контекстуальних мовно-естетичних функцій вербалізаторів розмовності в художніх текстах.

Аналіз досліджень. У межах південно-західного наріччя одним із найцікавіших і найархаїчніших, на чому неодноразово наголошували мовознавці (П. Гриценко, К. Герман, В. Грещук, Н. Гуйванюк, Ю. Карпенко, К. Лук'янюк, В. Прокопенко, Н. Руснак та ін.), є покутсько-буковинський говір. Він широко представлений у мові художньої літератури й закономірно привертає все більшу увагу лінгвістичістів, оскільки дослідження особливостей уживання територіальних діалектизмів у художньому мовленні – одна з актуальних проблем сучасного українського мовознавства. Більшість лінгвістів розглядає ареально марковану лексику (діалектизми) у творчому доробку українських письменників Буковини ХІХ–початку ХХ століття, у період формування літературної мови (див., напр.: [2; 4; 6; 7; 9; 10; 12 та ін.], коли використання діалектної лексики було закономірним. Проте вже з'явилися наукові праці, у яких досліджено діалектизми в сучасних художніх текстах (напр.: [5; 8; 15 та ін.]). Такий аналіз, як нам видається, є дуже цінним, оскільки дає змогу простежити взаємодію діалектного та літературного мовлення на сучасному етапі розвитку української мови й з'ясувати, які мотиви спонукають письменника до використання елементів рідної говірки в художньому тексті «у круговерті сучасного неспокійного життя, інформаційних бумів, політичних амбіцій та економічних стресів» [3, 6].

Нам імponує думка М. Цуркан [15, 5] про новітні екстралінгвальні чинники актуалізації локальних елементів у мові прози (демократизація суспільного життя; цілеспрямоване увиразнення етнокультурних компонентів мови на тлі процесів глобалізації; зацікавлення національної спільноти культурно-історичними явищами в новітній історії Західної України), до яких ми уналежнюємо ще й авторські пошуки у відтворенні самобутності Буковини, а також рівень освіти й культури читача в інтерпретації художнього слова, у якому поєдналися зразки досконалої літературної мови із зануренням у діалектну стихію.

У нашому аналізі ідіолекту письменника таким базовим концептом є зовнішній щодо мовної системності, екстралінгвальний чинник – «модальність ментальної сфери автора. Саме він детермінує форму вираження думок і почуттів митця, всю систему експресивних мовних засобів» [14, 17]. Таким пріоритетом у творчості відомого українського письменника Володимира Іларіоновича Михайловського (13.02.1939 – 30.01.2014), майстра художнього та публіцистичного слова, є ідея української державності як аксіологічна й деонтична домінанта духовної сфери автора.

Мета нашої розвідки – дослідити лексико-семантичні та функційно-стилістичні особливості буковинських діалектизмів в останній прижиттєвій збірці новел і оповідань В. Михайловського «Мелодія білого смутку» [11], у якій вербалізовано елементи національної та етнічної мовної свідомості представників сучасної Західної України – прототипів носіїв буковинського, покутського, гуцульського говорів.

Виклад основного матеріалу. «Письменники Буковини» – усталене в літературознавчій традиції поняття, що об'єднує творчість прозаїків, поетів, драматургів, літературознавців та критиків другої половини ХІХ – початку ХХ ст, а також художників слова другої половини ХХ – початку ХХІ ст., життя і творчість яких пов'язана з цією територією, із тематикою їхніх творів, особливостями мови. Загальну інформацію про тих, хто представляє цей край у словесному мистецтві (73 постаті) подають хрестоматії «Письменники Буковини початку ХХ ст.» (1958 р.) і «Письменники Буковини» (2001, 2003 рр.). У цих ґрунтовних виданнях відомі літературознавці й критики – В. Антофійчук, Б. Бунчук, Л. Ковалець, Б. Мельничук, М. Юрійчук та ін. – роблять акцент на перших вдалих творчих пошуках письменників, які здебільшого через короткий проміжок часу заявили про себе як сильні, креативні в літературно-мистецькому і мовностилістичному планах прозаїки.

Обґрунтування поняття «письменник певного регіону» важливе для сучасної лінгвістики як з теоретичного, так і з практичного погляду. У

цьому аспекті нам імponує думка М. Цуркан, яка виокремила **основні критерії** для кваліфікації зазначеного поняття [15, 2]: 1) **соціокультурний** (місце народження письменника, здобування освіти, початки літературної творчості; ступінь визнання в контексті літературно-мистецького розвитку; членство у регіональних відділеннях Співки письменників України тощо); 2) **краєзнавчий** (відображення у творах письменників історії та сучасного життя буковинського краю різних часів, самотність людей – персонажів творів, їхній мовний портрет з використанням етно- та регіонально забарвлених одиниць); 3) **психолінгвальний** (особливості мовостилію письменників, для яких буковинські, покутські та гуцульські говірки були «основними у формуванні мовомислення, повсякденно-побутової культури нації»).

Усім трьом критеріям відповідає життєвий і творчий шлях В. Михайловського. Щодо соціокультурного чинника, то народження і діяльність письменника пов'язана із Заставнівщиною, філологічним факультетом Чернівецького державного університету, регіональними часописами – газетою «Молодий буковинець» (1968 р. – завідував відділом) та «Буковина» (з 1991 р. – головний редактор). До того ж відомий прозаїк Буковини відзначений письменницькими нагородами – літературно-мистецькою премією імені Сидора Воробкевича (2000) та літературною премією імені Івана Бажанського (2001).

Коротко й містко про «буковинськість» В. Михайловського (краєзнавчий критерій) зазначає Б. Мельничук: «Віддавна вабить В. Михайловського-журналіста буковинське село – своїми неповторними традиціями і сучасними проблемами, багатючими мовними скарбами» [13, 569].

Мовно-літературна творчість письменника відбиває елементи живою народного мовлення в естетичній функції (психолінгвальний критерій). Зокрема, Н. Бабич про мову В. Михайловського влучно відзначає: «...не очікуйте «незайманої» діалектності» – це говорять люди уже в ХХ–ХХІ ст., які чули й літературну мову» [11, 6–7].

Отже, мова письменників Буковини вже тривалий час в українському мовознавстві – важливий різноаспектний об'єкт дослідження. Якщо мова письменства другої половини ХІХ – початку ХХ ст. найбільш вивчена й утверджена як феномен в історії української літературної мови, то мова сучасного письменства цього самотнього регіону України ще потребує системного опрацювання – з-поміж актуальних питань вирізняється проблема функціонування етномаркованої лексики на тлі світових процесів глобалізації та етноасиміляції.

Уживання діалектної лексики в художніх творах сучасних письменників зумовлене передовсім тим, що вона є частиною мовної свідомості

письменників. Закорінені в рідну говірку, вони видобувають з неї все нові скарби, збагачуючи своє художнє мовлення й літературну мову загалом. «У процесах духовного освоєння світу рідна мова виконує роль каналу постійного діалогу між Я та Іншим, особистістю і світом, людиною і Творцем. Протягом життя людини формується неповторний інтимний (можливо, найінтимніший) зв'язок «людина і рідна мова», який є синергетичним атрактором взаємин «особистість – світ». Обслуговуючи певну лінгвокультуру, етнічну спільноту і виконуючи низку важливих соціальних функцій стосовно окремої людини, рідна мова формує цілісність особистості, пов'язуючи свідомість і підсвідомість. Рідна мова – це символічне середовище, медіатор і гармонізатор атракторного типу між енергіями пізнаваного (світ) і того, хто пізнає (людина)» [1, 169]. Саме так позиціонує себе в мові творів В. Михайловський, доводячи, що південно-західні діалектизми – архетипові структури в його мовній свідомості, яка живиться з чистих народних джерел Буковини.

Нові культурно-мовні умови, що з'явилися з прийняттям незалежності України, зокрема тенденція до ослаблення цензури, можливість відступу від мовних норм як наслідок загальної демократизації суспільного життя, створили передумови для ширшого введення в художній дискурс діалектних елементів. Зокрема, у мові прозових творів письменника 1) збережено звукову форму діалектного слова (**фонографічна стилізація**), своєрідність її системних та несистемних змін (понад 10 фонетичних явищ), що в лінгвістиці прийнято кваліфікувати як ознаки гуцульсько-буковинсько-покутських говірок, напр.: *Умовляв Марафту, аби заллєла йому страх* (с. 182); *А мірицик, той п'єний Миронко, це й реготав з її гризоти* (с. 272); *...віяла молочені фасульки або коноплі...* (с. 27); 2) зафіксовано **граматичні діалектизми**, що увиразнюють стилістичне явище злиття особи персонажа, оповідача й переповідача, як-от: *Пасмо волосся вибилося мамі з-під хустини* (с. 63); – *Чи, може, сусідко, щось і вас болить?* (с. 31); 3) широко використано **лексичні, семантичні та фразеологічні діалектизми** для відтворення місцевого колориту в канві художнього твору.

Лексичні діалектизми в книзі «Мелодія білого смутку» (картотека налічує 214 лексем) належать до різних частин мови – повнозначних і службових – та об'єднані в тематичні (далі – ТГ) й лексико-семантичні групи (далі – ЛСГ), що є визначальними для творчості В. Михайловського й виявляють ідіостильові складники його мовомислення.

Найчисельнішим із-поміж 12 ТГ лексичних діалектизмів є клас іменників (139 лексем) із яскраво вираженими семантичними зв'язками – синонімічними, антонімічними, похідними, родо-видовими:

ТГ «назви осіб» охоплює слова, що характеризують людей за родом діяльності, професією, зовнішніми чи внутрішніми ознаками, поведінкою; за належністю до певної організації, наукового, політичного, релігійного напрямку, місцем проживання, національністю, родинними стосунками тощо, виформовуючи **5 ЛСГ**: 1) «**назви спорідненості та свояцтва**»: – *Бо і дідо його пив, і неньо пив, і він, Мирон, те продовжив* (с. 246); *Жили в моїх ногах дзвеніли, як ті весільні струни на цимбалах у вуйка Звоздецького* (с. 28); 2) «**назви людей за родом діяльності**»: – *Та він ще живий, – каже старий бовгар* (с. 23); *Леонтій Самчук ще з вечора замовив фірмана...* (с. 45); *Ось і днями Параска висварилася з міршиком, бо геть знагнів* (с. 242); 3) «**оцінні назви людей**»: – *Ми не картограйники, Ганю* (с. 72); *Найповажніші газди завжди запрошували на ту роботу тільки Махтея* (с. 109); – *Ти ж козак, а не кулешка...* (с. 154); – *Мой, не гадав, що хочете з мене серед дня зробити живого варіята* (с. 137); 4) «**назви груп людей**»: – *До мене, до мене, кавалери, у мене мастків до холери* (с. 121); – *Та ще й самі йдете, без кумпанії* (с. 260); 5) «**назва людини за її станом**»: – *Ану, боло, дай руки...* (с. 143).

ТГ «назви частин тіла людини». Соматична лексика належить до основного словникового фонду, що сформувався впродовж багатьох тисячоліть і який відображає не лише знання носіїв мови про навколишній світ, але і їхні уявлення про себе і про свій організм. Ця ТГ є однією з найменш чисельних в ідіостилі В. Михайловського і охоплює 8 діалектних іменників-соматизмів, що стосуються тіла людини, його фізичної будови, виявів людського організму, як-от: *Густий чупер ще mocno тримався його зіпрілого чола* (с. 45); – *Жолудок уже не мучить?* (с. 30); *Гуск сушив йому писок* (с. 52); *Курка здохла, кітка вмерла, а телиця фіст задерла* (с. 121); *Я не втримуюсь і беру Митруня на горгоші* (с. 126).

ТГ «назви одягу, взуття та прикрас». Діалектизми цієї ТГ кваліфіковано як етнографічні, бо вони номінують назви предметів, характерних для побуту буковинців: *...вилася долом-долиною крута бинда-стежечка* (с. 33); – *Бо я для чого ці сорочки пацьорками вам вишивала?* (с. 112); – *Одягни куфайку* (с. 214).

ТГ «назви предметів побуту та господарювання» репрезентує діалектизми, що дають уявлення про особливості побуту та повсякденної діяльності жителів Буковини: *І страшний голод в сорок сьомому, коли до баняка натини розтирала по три-чотири фасульки, аби мала оця потравка хоч якийсь смак* (с. 29); *...прив'язав би цю ніч на ланц, як пса до буди...* (с. 35); – *Гей, скорше, вуйку, скорше, – хлопець щосили стягнув дзумбела віжками коням* (с. 80); *Вовтузиться Кіндрат на дерев'яній сідачці...* (с. 81).

ТГ «назви будівель та споруд або їх частин» об'єднує діалектні назви, що характеризують територію, різноманітні приміщення, де триває щоденне життя буковинця: *Ще в дорозі заяріло бажання: приїду в село й одразу ж подамся в поле, на оту з дитинства милу та любу полівку, до тієї мурованки, що при дорозі* (с. 65.); *Ніби маєш усю касарню годувати* (с. 104); *То хату клав, то стайню мурував, то копав кирницю, то парканець заклада...* (с. 139).

ТГ «назви страв та напоїв». Проза В. Михайловського містить описи буковинської народної кухні, зокрема фіксуємо діалектну лексику на позначення продуктів харчування, страв і напоїв: *Пішла до великої хати, увімкнула світло, зняла вишитий рушник з пасхального кошика, якого зібрала ще вчора, і почала тоте все ще раз перекладати: пасочку, писанки, крашанки, ковбаску, свіже і буджене сальце, молодий зелений часничок, кавальчик будзу, домашнього масла, корінчики хрону, зелену цибульку* (с. 107); *Теж понаробляв різної всячини – домашню ковбаску, сальцисон, буджену шинку та сальце* (с. 109); *Ради Христа, дайте кулешки ось такий манюсінський кавальчик* (с. 171); *І гусянки, як тої води, давали пити* (с. 329); *А як того не було під руками, то мала бомбони* (с. 347).

ТГ «назви тварин та міфічних істот» представлена діалектизмами: *цезник* – 'чорт' [СБГ, с. 681], *когут* – 'півень' [СБГ, с. 215], *трюхан* – 'індик' [СБГ, с. 554], *биндяки* – 'джмелі' [позасловн., 55, с. 379]. Напр.: *Думки толочили Настку, як цезники місяць у болоті* (с. 23); *А то вже й до того, що когути кукурікати будуть* (с. 30); *Шия в Скулеби розчервонілася, як у сполюханого трюхана* (с. 137).

ТГ «назви дерев, кущів, рослин та їх частин» охоплює діалектизми: *фасульки* – 'зменш. до фасулі, фасоля – плоди (овальні зерна) квасолі' [СБГ, с. 583], *морва* – 'шовковиця' [СБГ, с. 296], *павутичка* – 'бот. настурція' [СБГ, с. 375], *бараболя* – 'картопля' [СБГ, с. 24], *ріці* – 'хмиз' [СБГ, с. 458], *лелітка* – 'назва квітки' [СУМ, т. IV, с. 474], *цвітка* – діал. 'квітка' [СУМ, т. XI, с. 189], *фасулиння* – 'бадилля квасолі, огудина' [СБГ, с. 583], *лабуз* – 'бур'ян' [СБГ, с. 247]. Напр.: *Любила відпочивати під морвою* (с. 28); *Бджоли обсіли золоті гнізда цвіток* (с. 151); *Може, і я, як ти, лелітко, цвіту один лиш раз?* (с. 170).

До **ТГ «назви, пов'язані з природним оточенням»** належать лексеми: *сопух* – 'затхле повітря' [СБГ, с. 508], *зарінок* – 'пологий берег річки, вкритий рінню' [СБГ, с. 141], *бистрець* – 'швидка вода' [позасловн., 55, с. 25], *плай* – 'стежка в горах' [СБГ, с. 427], *чуркало* – 'джерело' [СБГ, с. 652], *сутич* – 'вузька стежка' [СБГ, с. 534], *млака* – 'заболочена низовина' [СБГ, с. 293] *гостинец* – 'шлях, проїжджа дорога між населеними пунктами' [СБГ, с. 75] *калабаня* – 'калюжа' [СБГ, с. 182], *морги*

– 'видолинок під громадськими скалами' [позасловн., 55, с. 321], *звізда* – 'зірка' [СБГ, с. 155]. Напр.: *Вперто чекала з ковальським сонухом...* (с. 55); *Як кізонька, перескочила його та й побігла за зарінок...* (с. 23); *Бистрець холодить ноги* (с. 24).

ТГ «назви зброї та дій» охоплює 4 лексеми: *катапулька* – 'рогатка' [СБГ, с. 192], *шуци* – 'постріли' [позасловн., 55, с. 321], *гвер* – 'рушниця' [СБГ, с. 81], *машінгвер* – 'автомат' [СБГ, с. 283]. Напр.: *...швидко, як той камінчик, що вилетів з катапульки* (с. 363); *По Куцику дали кілька шуців* (с. 295); *Поклав на гвера свого капелюха* (с. 295); *...ті слова вилітали, як кулі з машінгвера* (с. 327).

ТГ «назви одиниць вимірювання» малочисельна: *цаль* – 'одиниця виміру, що дорівнює ширині великого пальця' [СБГ, с. 618], *фальча* – 'одиниця виміру площі угідь, що дорівнює 14322 м²' [СБГ, с. 578].

ТГ «назви абстрактних понять». Абстрактна лексика як ознака найвищого рівня розвитку мислення, що в ній зреалізовано всю систему світоглядних цінностей, позначає найважливіші процеси, явища, стани духовної, інтелектуальної та емоційної сфери діяльності людини: *Усе дурять мене, що скоро прийдуть з тих зарібків, але не вертають* (с. 163); *Туск свій Дьордііха губила серед людей* (с. 27); *Людська захланність* з'їдала його по обидва боки (с. 39); *А ще сам надумує різні фрашки-придабашки* (с. 325); *А ти згадай: фальчу поля задурно забрали, яке мама дала мені у віно, аби-смо мали з чим газдувати; коня нашого забрали, плуга, забрали, бо переконували, що так ми тяжко мучимось, а вони хочуть, щоб щісте жило у нашій хаті* (с. 221).

За ступенем насиченості діалектними одиницями мови художньо-го твору, їх різновидами, послідовністю вживання в авторській мові та мовних партіях персонажів прозові тексти В. Михайловського мають неповторну специфіку: у них авторська мова – здебільшого нормативна, літературна, з окремими лексичними діалектизмами – виразно протиставляється мовленню героїв, стилізованому під місцевий говір.

Найчастіше діалектизми в мовленні персонажів-буковинців уживають для створення їх мовної характеристики, типізації характерів представників різних суспільних верств, з метою реального відтворення життя з усіма його подробицями, напр.: – *То борше приходить і попоїж з Михайликом, бо мамка твоя на роботі* (с. 28); – *То, відай, і я маю скоро туди йти* (с. 51); – *Не бануй, Ганю, було б здоровля* (с. 72); – *А вона на отих чотири дійки мала аж дев'ять писків* (с. 80); – *Ніби маєш усю касарню годувати* (с. 104); – *Моцний був парубок, такий, як відземок* (с. 111). Отже, у мовних партіях персонажів новел і оповідань В. Михайловського лексичні говіркові елементи (а подекуди й фонетичні,

морфологічні) вжито як засіб створення живих, реалістичних образів. Проте вони не є точним відтворенням говірки – діалектні особливості в ній відображено не в усій повноті й непослідовно. Позначені виразно південно-західним колоритом, такі діалектні форми «прикріплюють» персонажів твору до чітко окресленого соціально-територіального середовища, ідентифікуючи їх як селян-буковинців.

У мові автора лексичні діалектизми переважають в описах побуту, у портретних і пейзажних характеристиках для відтворення місцевого колориту, характеристики персонажів через яскраві деталі одягу, взуття, аксесуарів тощо. Часом спостережено характерне стилістичне явище злиття особи персонажа, оповідача й переповідача, а тому у т. зв. мові автора є граматичні діалектизми на зразок *Пасмо волосся вибілося мамі з-під хустини* (В. Михайловський).

У структурі художньої прози В. Михайловського говіркові елементи виконують такі типові функції:

- *номінативно-гносеологічну* – діалектні одиниці репрезентують особливості світосприймання, багатство духовного й матеріального світу діалектоносіїв, пор.: – *Ади, – глухо промовив він, гонталів тих у магазині нема, а мені їх конче треба* (с. 79). Виокремлена лексема *гонталь* позначає реалію позамовної дійсності – 'цвях для прибивання гонти та шиферу' [позасловн., 55, с. 99], що не має в літературній мові однослівного відповідника, і є виразником матеріальної культури носіїв буковинського говору;

- *емоційно-експресивну* – потрапляючи в художній мові в нове стилістичне середовище, регіональні лексеми, які в самій говірці є нейтральними, протиставляються у творі словам літературної мови і тому набувають емоційно-експресивного відтінку, естетизуються, напр.: *Весняна днина гейби надихана Богом самим: усміхнене сонечко бавиться-тішитися золотострунами, силить-протягує їх через зелені віти дерев, то хлюпає тим небесним кипінням по польовому роздоллі – в'яже проміння ясне биндами на тоненьких шийках пищених колосків, що тужавіють-повняться стиглістю* (с. 16);

- *кваліфікаційну* – елементи покутсько-буковинського, гуцульського та суміжних говорів, ужиті в авторській мові художнього твору без будь-яких вказівок на їхню територіальну маркованість, виформовують уявлення про письменника як представника певного культурно-соціального типу, особистості з відповідним мовним досвідом, тісно пов'язаною із зображуваним середовищем, пор.: *Біля його запорошених чобіт з вичовганими обцасами лежав солдатський речовий мішок* (с. 182); *Найповажніші газди завжди запрошували на ту роботу тільки Махтея* (с. 109);

- **забезпечення етнографічної достовірності в зображенні дійсності** – у структурі художнього тексту діалектні елементи є маркерами живомовного колориту, створюють враження художньої переконливості, реалістичності зображуваного. Художня переконливість в описі, наприклад, місцевого одягу і взуття, досягається завдяки використанню лексем-етнографізмів на зразок *плай* [СУМ, т. VI, с. 558: *діал.* Стежка у горах], *сардак* [ВТССУМ, с. 1104: *зах.* Рід теплового короткого сукняного одягу; СБГ, с. 477: 3. Верхній одяг (куртка) з домотканого сукна без рукавів з вовняним начосом], *вироб'єски* [ГГ, с. 36: Постоли з вичиноної шкіри], *бесаги* [ГГ, с. 24; СБГ, с. 30: Дві торби, з'єднані одним полотнищем], *будз* [СУМ, т. I, с. 217: *діал.*; СБГ, с. 41; ГГ, с. 30: Овечий сир зі свіжого молока у формі кулі], *тарчик* [СБГ, с. 81: дерев'яна діжечка місткістю від 1 до 8 літрів, з одним вухом, має кришку-накривку; в ньому виготовляють і зберігають гусянку; ГГ, с. 52: невеликий дерев'яний посуд для молочних продуктів і гулянки або сметани]; *флояра* [ВТССУМ, с. 1326: Басова сопілка-зубівка, майже метрової довжини, поширена на Гуцульщині]; *гуцулка* [ВТССУМ, с. 203: Гуцульська мелодія до танцю // Танець, що виконується під таку мелодію], *грушка* [ГГ, с. 49: Ігри при небіжчикові (переважно молоді)]. Наведені діалектні слова функціонують як мовно-естетичні знаки культури етносу, завдяки яким оповідь набуває особливого колориту. До того ж вони виразно вказують на належність персонажа до етнографічної групи, ідентифікують його як буковинця;

- **індивідуалізації й типізації мовлення персонажів твору**: – *Бабусю, – озвалася дзвінкоголоса Оленка, – цвіклів це хочемо* (с. 112); – *Ради Христа, дайте кулешки ось такий манюсінкий кавальчик* (с. 171); – *Діти, – каже, – а за те, що були-сти чемні – накололи дров, з кринички води свіженької принесли, то я даю вам до страви по три ложечки комфітурів з ружжі* (с. 218);

- **увиразнення стилістичних ресурсів образо- й текстотворення**. напр., як об'єкта порівнянь у структурі речення: *Дьордіїха з маминої бесіди сміється голосно, як та курка, що яйце знесла* (с. 27); – *Бачу Фіалка йде поперед тебе, як пав* (с. 28); *А там діти пообсідали мене, як бджоли вічко* (с. 31). Введені до складу порівняння діалектизми служать засобом актуалізації характерних ознак художнього образу, забезпечують його творче семантичне розширення.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Етномарковані одиниці – потужний складник стилістики прози В. Михайловського, без яких неможливо створити відчуття присутності в характерному мовному середовищі, структурувати естетичні зразки діалогів, передати

колерит місцевості тощо. Вони введені в оповідні контексти по-різному: 1) як співвідносні елементи: *мова автора* (здебільшого загально-мовний відповідник) – *мова персонажа* (діалектизм); 2) як посторінкові авторські тлумачення «позасловникових діалектизмів» (відсутніх у регіональних словниках – зафіксовано 9 таких іменників – О. К.), що полегшують сприймання творів читачами, які не є носіями говорів західноукраїнського наріччя.

Аналіз діалектизмів засвідчив нову хвилю вживання західноукраїнського лексикону в художній оповіді, що посилює зацікавлення мовою прози буковинських письменників не лише з погляду орнаментального вживання етнографізмів та діалектизмів, але й увиразнення «свого» на тлі процесів глобалізаційного впливу на мову й поширення елементів субкультур у ній, розширення функційно-стильової парадигми літературної мови, що зумовлює адаптацію діалектизмів у загально-вживаному літературному стандарті; по-третє, про своєрідну „неодіалектизацію” (поважну орієнтацію на діалекти, за П. Гриценком) у художній прозі початку ХХІ ст. на теренах Буковини.

Не викликає сумніву пріоритетність подальшого дослідження словника мови сучасних українських письменників Буковини – лексики, фраземіки та синтаксису, їхньої тематичної основи, співвіднесеної з ідейно-естетичним змістом прози та узагальненої в ній повсякденно- побутової свідомості населення Західної України початку ХХІ ст.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бачевич Ф. Духовна синергетика рідної мови. Лінгвофілософські нариси : монографія / Флорій Бачевич. – К. : Вид-чий центр „Академія”, 2009. – 192 с. – (Серія „Монограф”).
2. Грещук В. В. Південно-західні діалекти в українській художній мові : нарис / В. В. Грещук, Вал. В. Грещук. – Івано-Франківськ : Вид-во Прикарпатського нац. ун-ту імені Василя Стефаника, 2010. – 309 с.
3. Жайворонок В. Українська етнолінгвістика : нариси / Віталій Жайворонок. – К. : Вид-во «Довіра», 2007. – 262 с.
4. Заїць В. Г. Мовна картина світу гуцула другої половини ХІХ століття (за художньою та епістолярною спадщиною Юрія Федьковича) : автореф. дис... канд. філол. наук : 10.02.01 / Вероніка Григорівна Заїць. – Чернівці : ЧНУ, 2010. – 20 с.
5. Колоїз Ж. В. Діалектизми в романі Марії Матіос «Солодка Даруся» / Ж. В. Колоїз [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://journal.kdpu.edu.ua/filstd/article/viewFile/729/670>
6. Криштанович О. В. Мовленнева структура образу автора у творчості Юрія Федьковича : автореф. дис... канд. філол. наук : 10.02.01 / Оксана Василівна Криштанович. – Чернівці : ЧНУ, 2006. – 20 с.

7. Крупа М. П. Мовленнєва структура образу автора в творчості О. Кобилянської / М. П. Крупа. – К. : Рідна мова, 1998. – 145 с.
8. Кульбабська О. В. «*Ти сі слова не руш, се – золоті клейноди...*» (Маркери розмовності в мовотворчості Віри Китайгородської) / О. В. Кульбабська // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка : зб. наук. праць / відп. ред. Л. М. Марчук. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2015. – Вип. 38 : Філологічні науки. – С. 181–186.
9. Кульбабська О. В. «*Пишу, як серце диктує...*» (Ідіостиль Сидора Воробкевича) : [монографія] / Олена Кульбабська, Наталія Шатілова. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2016. – 456 с. – (Мовні скарби Буковини).
10. Матвіяс І. Г. Відбиття говорів у мові творів Юрія Федьковича / І. Г. Матвіяс // Мовознавство. – 2009. – № 5. – С. 37–43.
11. Михайловський В. І. Мелодія білого смутку : проза / Володимир Михайловський / передм. Надії Бабич. – Чернівці : Прут, 2013 – 408 с.
12. Морараш Г. В. Ідіолект Євгенії Ярошинської : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Галина Володимирівна Морараш. – Чернівці : ЧНУ, 2016. – 20 с.
13. Письменники Буковини другої половини ХІХ – першої половини ХХ століття : хрестоматія / упоряд. : Б. І. Мельничук, М. І. Юрійчук. – Чернівці : Прут, 2003. – Ч. 2 – 732 с.
14. Семенець О. О. Синергетика поетичного слова : монографія / О. О. Семенець. – Кіровоград : Імекс ЛТД, 2004. – 338 с.
15. Цуркан М. В. Засоби стилізації розмовності у прозі письменників Буковини початку ХХІ століття : автореф. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 / Марія Валентівна Цуркан. – К., 2015. – 20 с.

УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ СЛОВНИКІВ

- ВТССУМ: Великий тлумачний словник сучасної української мови / ред. : В. Т. Бусел [та ін.]. – К. : Перун; Ірпінь, 2005. – 1728 с.
- ГГ: Гуцульські говірки. Короткий словник / відп. ред. Я. Закревська. – Львів : Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 1997. – 232 с.
- СБГ: Словник буковинських говірок / за заг. ред. Н. В. Гуйванюк. – Чернівці : Рута, 2005. – 688 с.
- СУМ: Словник української мови : в 11-ти т. – К. : Наук. думка, 1970–1980. – Т. 1–11.

REFERENCES

1. Batsevych F. Dukhovna synerhetyka ridnoi movy. Lihvofilosofski narysy : monohrafiia / Florii Batsevych. – K. : Vyd-chyi tsentr „Akademiia”, 2009. – 192 s. – (Seriiia «Monohraf»).
2. Greshchuk V. V. Pivdenno-zakhidni dialekty v ukrainskii khudozhnii movi. Narys / V. V. Greshchuk, Val. V. Greshchuk. – Ivano-Frankivsk : Vyd-vo Prykarpatskoho nats. un-tu imeni Vasyliia Stefanyka, 2010. – 309 s.
3. Zhaivoronok V. Ukrainska etnolinhvistyka : narysy / Vitalii Zhaivoronok. – K. : Vyd-vo «Dovira», 2007. – 262 s.

4. Zaits V. H. Movna kartyna svitu hutsula druhoi polovyny XIX stolittia (za khudozhnoi ta epistoliarnoi spadshchynoiu Yurii Fedkovycha) : avtoref. dys ... kand. filol. nauk : 10.02.01 / Veronika Hryhorivna Zaits . – Chernivtsi, 2010. – 20 s.

5. Koloiz Zh. V. Dialektyzmy v romani Marii Matios «Solodka Darusia» / Zh. V. Koloiz [Elektronnyi resurs] // Rezhym dostupu : <http://journal.kdpu.edu.ua/filstd/article/viewFile/729/670>

6. Kryshtanovych O. V. Movlennieva struktura obrazu avtora u tvorchosti Yurii Fedkovycha : avtoref. dys... kand. filol. nauk : 10.02.01 / Oksana Vasylivna Kryshtanovych. – Chernivtsi : ChNU, 2006. – 20 s.

7. Krupa M. P. Movlennieva struktura obrazu avtora v tvorchosti O. Kobylianskoi / M. P. Krupa. – K. : Ridna mova, 1998. – 145 s.

8. Kulbabska O. V. «Ty si slova ne rush, se – zoloti kleynody...» (Markery rozmovnosti v movotvorchosti Viry Kytaihorodskoi) / O. V. Kulbabska // Naukovi pratsi Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohienka : zb. nauk. prats / vidp. red. L. M. Marchuk. – Kamianets-Podilskiy : Aksioma, 2015. – Vyp. 38 : Filolohichni nauky. – S. 181–186.

9. Kulbabska O. V. «Pyshu, yak sertse dyktaie...» (Idiostyl Sydora Vorobkevycha) : [monohrafiia] / Olena Kulbabska, Nataliia Shatilova. – Chernivtsi : Chernivetskyi nats. un-t, 2016. – 456 s. – (Movni skarby Bukovyny).

10. Matviias I. H. Vidbytta hovoriv u movi tvoriv Yurii Fedkovycha / I. H. Matviias // Movoznavstvo. – 2009. – № 5. – S. 37–43.

11. Mykhailovskiy V. I. Melodiia biloho smutku : proza / Volodymyr Mykhailovskiy / peredm. Nadii Babych. – Chernivtsi : Prut, 2013 – 408 s.

12. Morarash H. V. Idiolekt Yevhenii Yaroshynskoi : avtoref. dys. ... kand. filol. nauk : 10.02.01 / Halyna Volodymyrivna Morarash. – Chernivtsi, 2016. – 20 s.

13. Pysmennyky Bukovyny druhoi polovyny XIX – pershoi polovyny XX stolittia : khrestomatiia / uporiad. : B. I. Melnychuk, M. I. Yuriichuk. – Chernivtsi : Prut, 2003. – Ch. 2 – 732 s.

14. Semenets O. O. Synerhetyka poetychnoho slova : monohrafiia / O. O. Semenets. – Kirovohrad : Imeks LTD, 2004. – 338 s.

15. Tsurkan M. V. Zasoby stylizatsii rozmovnosti u prozi pysmennykiv Bukovyny pochatku KhKhI stolittia : avtoref. : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. filol. nauk : spets. 10.02.01 / Mariia Valentivna Tsurkan. – K., 2015. – 20 s.

UMOVNI POZNACHENNIA SLOVNYKIV

VTSSUM: Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy / red. : V. T. Busel [ta in.]. – K. : Perun; Irpin, 2005. – 1728 s.

HH: Hutsulski hovirky. Korotkyi slovnyk / vidp. red. Ya. Zakrevska. – Lviv : In-t ukrainoznavstva im. I. Krypiakevycha NAN Ukrainy, 1997. – 232 s.

SBH: Slovnyk bukovynskykh hovirok / za zah. red. N. V. Huivaniuk. – Chernivtsi : Ruta, 2005. – 688 s.

SUM: Slovnyk ukrainskoi movy : v 11-ty t. – K. : Nauk. dumka, 1970–1980. – T. 1–11.ф